

*Aspecte din lupta maselor populare  
din județul Bistrița-Năsăud  
pentru sprijinirea războiului antihitlerist  
și refacerea economiei distruse de război*

---

SEPTIMIU POP

Insurecția națională antifascistă armată, desfășurată în urmă cu trei decenii, la 23 August 1944, a deschis în istoria României o epocă de profunde transformări innoitoare. Vigoarea cu care poporul s-a ridicat la luptă în zilele lui August 1944, lărga participare a tuturor forțelor populare sub conducerea Partidului Comunist Român la insurecție și la lupta împotriva cotropitorilor străini, demonstrează că insurecția a reprezentat un act energetic de voință al întregii națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a fi liber și stăpîn în țara sa de a-și hotări singur destinele.

„Insurecția armată din august 1944 — spunea secretarul general al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea de la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale din 22 august 1969 — a constituit o strălucită incununare a eroiceii lupte revoluționare purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății, în frunte cu partidul comunist, împotriva fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberare socială și națională.”<sup>1)</sup>

Partidul comunist a chemat întreaga populație a țării să participe la lupta împotriva hitleriștilor. În declarația Comite-

---

<sup>1</sup> Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, Editura politică, București, 1970, vol. 4, p. 366.

tului Central al Partidului Comunist Român, publicată în ziarul „România liberă”, se făcea un vibrant apel către popor pentru a zdrobi pe ocupanții fasciști. „În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheama muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”.<sup>2)</sup> În același timp în proclamația regelui către țară prin care se anunța doborârea dictaturii antonesciene și ieșirea României din războiul antisovietic se spunea : „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”.<sup>3)</sup>

Aducînd la cunoștința lumii întregi noua situație internațională a țării, proclamația regală, ca și declarația guvernului, care a fost concepută în același sens, puneau, de fapt, România în stare de război cu Germania. Întreaga armată română a întors armele împotriva hitleriștilor, participînd la eliberarea întregului teritoriu al patriei și eliberarea altor popoare.

În acțiunile împotriva hitleriștilor și horthyștilor și-au adus aportul formațiile de luptă patriotice și grupurile de partizani, aflate sub conducerea nemijlocită a partidului comunist. Cu același patriotism și înflăcărare au sprijinit în luptă pe ostașii români și sovietici și cetățenii din județul Bistrița-Năsăud. Cu riscul vieții, ei îi ajutau pe ostași în timpul luptelor, procurau și furnizau informații, serveau drept călăuză, interveneau la stingerea incendiilor, la evacuarea victimelor, asigurau ostașilor hrană și apă, iar în unele localități au participat direct la lupte.

Acțiunile de luptă ale cetățenilor din județul Bistrița-Năsăud împotriva armatelor hitleriste și horthyste sînt strîns legate de luptele purtate de către Corpul de munte român din cadrul Armatei a 4-a română și Armata a 7-a de gardă sovietică, care acționau în partea de sud a județului<sup>4)</sup>, și de Regimentul 3 grăniceri români care acționau în cooperare cu ostașii sovietici din Corpul 50, în partea de răsărit a județului, pe linia pasul Rotunda—Grădinița—pasul Tihuța.<sup>5)</sup>

Forțele inamice din județ erau subordonate Armatelor 8 germană și 2 ungară din Grupul de armate „Sud”. Între Cirlibaba și Reghin se afla Corpul 17 armată germană și Corpul de

2. România liberă din 24 august 1944.

3. Ibidem.

4. Cf. România în războiul antihitlerist. 23 august 1944—9 mai 1945, Editura militară, 1966, p. 246.

5. Ibidem, p. 216.

secui, iar mai departe alte trupe hitleriste și horthyste pe direcția Gilău, cu intenția vădită de apărare a granițelor impuse prin dictatul de la Viena.<sup>6)</sup>

La 5 septembrie 1944 forțele inamice au început ofensiva în Podișul Transilvaniei, pe direcția Budești (35 km. sud de Bistrița)—Luduș—Blaj, executat de Divizia a 2-a blindată ungară, întărită cu 3—4 batalioane de infanterie, și spre Tirnăveni, executat de Divizia 4 cavalerie SS germană.<sup>7)</sup>

Prin acțiunea energetică a trupelor române și sovietice ofensiva armatelor dușmane a fost stăvilită, inamicul înfrânt și silit să se retragă.

În acțiunile purtate de Corpul de munte s-au distins numeroși soldați și ofițeri. Printre aceștia se numără generalul Grigore Bălan, originar din Blăjenii de Jos, care, îmbărbătind pe ostași în luptele de la Zălan și Bodoc, a fost grav rănit și nu după mult timp a murit în spital. La fel ca toți ceilalți fii ai patriei, el nu și-a precupețit nici singele și nici viața pentru eliberarea locurilor natale, a pământului strămoșesc.<sup>8)</sup>

La începutul lunii octombrie trupele aliate ruse, dezvoltându-se spre nord-vest ofensiva, se găseau la înălțimea liniei atinse de trupele române în înaintarea spre nord, pe aliniamentul Urmeniș—Budești—Jimbor—Tonciu—Ghinda, 5 km. sud-est de Bistrița și 22 km. sud-est de Beclean.<sup>9)</sup>

În cadrul acestei ofensive cetățenii din comunele Urmeniș, Visuia, Silivașu de Cîmpie și Șopteriu, însuflețiți de un cald patriotism și răspunzând apelului Partidului Comunist Român, au sprijinit cu devotament unitățile române și sovietice.

În apelul adresat populației din partea de nord a Transilvaniei se spunea : „Patrioți români din Ardealul cotropit ! Distrugeți căile de comunicație în spatele cotropitorilor, dezarmați-i, predați-i Armatei române și Armatei Roșii sau nimiciți-i. . . Țărani români și maghiari din Ardealul cotropit ! Nu dați vite și căruțe pentru retragerea hitleriștilor, nu-i găzduiți în satele voastre, loviți-i din toate părțile.”<sup>10)</sup>

La începutul lunii septembrie Batalionul de instrucție al Regimentului 7 grăniceri aflat la est de Sărmaș, a primit ordin să execute o cercetare prin luptă spre Urmeniș. Chiar la începutul luptelor mai mulți cetățeni din Urmeniș și Șopteriu, aflați la cîmp, la strînsul finului sau cu vitele la pășune, s-au alăturat ostașilor români cerîndu-le arme pentru a se bate cu

6. Ibidem, p. 247.

7. Ibidem, p. 178.

8. Ibidem, p. 214. A se vedea și : Aurel Petri, Generalul erou Grigore Bălan, Editura militară, București, 1969 ; Aurel Petri, 25 de ani de la moartea generalului Grigore Bălan, în „Scinteia”, an 39, nr. 8224 din 22 octombrie 1969.

9. „Scinteia” din 14 octombrie 1944.

10. Arh. I.S.I.P., Sectorul Cluj, Fond Procese-verbale, dosar 2. f. 11.

dușmanul.<sup>11)</sup> Un alt grup de săteni (Ioan Boca, Ioan Grealy, Maței Jurcan, Alexandru Făgărășan și Andrei Gălbează) care, pe când făcuseră armata au fost artileriști, au încadrat un tun antitanc, iar un locuitor s-a înarmat cu o pușcă mitralieră, iar alții — printre care și femei — (Căjvan Todică, Căjvan Lucreția, Ana Căjvan, Vasile Cristea, Alexandru Crețu, Andrei Macarie) au ajutat la transportul muniției.<sup>12)</sup> În urma luptelor purtate, trupele maghiare au fost nevoite să părăsească localitățile, iar românii au intrat în sat. Fiind oboșiți, au primit apă adusă într-un ciubăr de către populație și mâncare. Spre seară, grăniceri s-au retras din Urmeniș spre Silivașu de Cîmpie. Un caporal, comandant de cuib de mitralieră, le-a acoperit retragerea cu prețul vieții. El a fost înmormîntat la locul numit „la Ruptură”, iar după un an a fost adus și înmormîntat la Monumentul eroilor din comuna Urmeniș.<sup>13)</sup>

În localitatea Șopteriu un grup de trei tineri (Aron Rusu, Alexandru Rusu și Mihai Pop) acoperiți de focul grănicerilor români au reușit să captureze armament și muniție de la trupele maghiare în retragere. A doua zi, cînd grănicerii maghiari primind întărituri au intrat în sat, au fost întîmpinați cu focuri de armă executat de cei trei tineri, hărțuindu-i, iar cînd nu au mai avut muniție s-au retras cu unitatea de grăniceri români.<sup>14)</sup> Un alt grup de cetățeni, adăpostiți în pădurea „Anaș”, au tras asupra grănicerilor maghiari cu focuri de mitralieră, obligîndu-i să se retragă.<sup>15)</sup> Asemenea acțiuni au avut loc și la Visuia.

Aceste acțiuni au fost consemnate în jurnalul de operații ale Armatei a 2-a române : „Populația civilă... a fost înarmată și este folosită pentru apărarea satului Urmeniș.”<sup>16)</sup>

La începutul lunii octombrie trupele române și sovietice se aflau în plină ofensivă, amenințînd cu încercuirea trupele hitleriste și horthyste aflate în Munții Rodnei, pe aliniamentul pasul Rotunda—Grădiniță—pasul Tihuța. Unitățile armatei fasciste, înfrînte în zona Cîrlibaba, se retrăgeau aproape zilnic pe noi poziții de luptă pe Valea Someșului și Ilvelor, încercînd să opună rezistență. Înfrînte și pe aceste noi poziții și amenințate să fie încercuite din direcția Urmeniș—Jimbor—Tonciu—Ghinda, de armatele române și sovietice care înaintau din sudul județului, unități ale armatelor hitleriste și horthyste se retrag prin Năsăud în direcția Dej—Baia Mare în mod masiv

11. România în războiul antihitlerist, p. 103 ; Analele Institutului de Istorie a Partidului nr. 4 1962, p. 49.

12. Informații culese de la Alexandru Făgărășan și Andrei Gălbează, participanți la aceste acțiuni și care se coroborează cu documentele publicate.

13. Ibidem.

14. Ibidem.

15. Informație culeasă de la învățătorul pensionar Victor Cotuțiu.

16. Vasile Ilovan. Momente ale mișcării muncitorești și democratice din județul Bistrița Năsăud, în „Ecoul”, supliment politic și social-cultural, mai 1971, p. 7.

în zilele de 1—13 octombrie 1944. Un martor al acelor zile notează în jurnalul său că în zilele de 8—13 octombrie 1944 au trecut prin Năsăud, în retragere, numeroase trupe hitleriste și horthyste (fig. 1)\*, cu tunuri, tancuri, echipament militar, bagaje, căruțe, vite.<sup>17)</sup>

Armatele hitleriste și horthyste în furia lor se dedau la crime împotriva populației locale, jefuiesc și distrug bunuri materiale, aruncă în aer poduri de cale ferată și rutiere, jefuiesc populația locală de animale (fig. 2), incendiază fabrici și uzine. La Ilva Mică, Bistrița Birgăului, Suseni Birgăului, Lunca Ilvei, incendiază fabricile de cherestea ; la Bistrița și Năsăud aruncă în aer uzina electrică ; la Feldru (fig. 3-4) Năsăud, Beclean și în alte localități aruncă în aer poduri și podețe.<sup>18)</sup>

Numeroase fărâdelegi au comis trupele fasciste pe Valea Someșului și Birgăului. Într-un raport al unei unități militare ungare se arată că între Ilva Mică și Rodna atrocitățile comise de trupele germane au avut asemenea proporții încât există teama „că trupele germane în trecere vor jefui complet populația Transilvaniei.”<sup>19)</sup>

În localitățile Rodna, Prundu Birgăului, Ciosa, Reteag Bistrița și în alte localități s-au comis jafuri, spargerii, violuri și asasinat. Sînt împușcați mișelește în octombrie 1944 învățătorul Ioan Groza din Rodna, directorul Anton Popovici din Bistrița, Gheorghe Popandru, Pavel Costea, Vasile Rațiu, Simion Rogină, Leon Vlad, Lucreția Tanco din Prundu Birgăului și Grigore Hăngănuț din Ciosa.<sup>20)</sup> Unul dintre cei mai neînfricați dintre acești eroi a fost comunistul Vasile Rațiu, care a demascat în mai multe rînduri nedreptatea socială și fațade hidoasă a fascismului, căzînd jertfă pe pămîntul suferințelor colective.

Cel care va povesti despre odiosul masacru din noaptea de 10 octombrie 1944 este Augustin Pop din Mijloceni Birgăului care împușcat și el, dar nu mortal, a reușit să iasă din groapa în care fusese aruncat, tirîndu-se pînă la o casă, în cîmp, unde a fost salvat.<sup>21)</sup>

\*) Fotografiiile de la fig. 1 la 4 reprezentînd unități ale armatelor hitleriste în retragere, poduri distruse și cirezi de vite minate de trupele hitleriste și horthyste au fost executate în lunile septembrie și octombrie 1944, în comuna Feldru, de către învățătorul, astăzi pensionar, Ștefan Gr. Pop, căruia îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale pentru inițiativa curajoasă manifestată.

17. Arhivele Statului Năsăud, Fondul Muzeul năsăudean, pachet 1. Dosar 9 (anul 1944), f. 28—83. Este vorba de un caiet cu notițe zilnice, întocmit de prof. Iuliu Moisil, intitulat „Muzeul năsăudean. Jaful și furtul ofițerilor maghiari 1944”, însemnări ce încep în luna aprilie și merg pînă la eliberarea Năsăudului, 14 octombrie 1944.

18. Ibidem, p. 79—83.

19. Gheorghe Zaharia, Unele date cu privire la teroarea fascistă din România. În Analele Institutului de Istorie a Partidului, An IX, nr. 6 (1963), p. 114 ; Apud, Lőrincz Zsuzsa, „A nagy csizma nyomában” (Pe urmele cizmei naziste), Editura „Kossuth”, Budapesta, 1961, p. 38—39.

20. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 15 ; George Vasile Rațiu, Aspecte privind teroarea fascistă pe Valea Birgăului (Articol în manuscris)

21. Ion Moise, Sapte fii ai Heniului, În „Ecoul”, An VI, nr. 875, din 16 august 1973.

De multă îndrăzneală în lupta împotriva trupelor hitleriste și horthyste au dat dovadă și cetățenii din comunele Salva și Coșbuc.

Prin 10 octombrie 1944 o formație hitleristă, cantonată vremelnic în comuna Salva, minează podul de cale ferată și cel de pe șosea, gara și alte clădiri cu intenția vădită de a le arunca în aer odată cu retragerea.

Numai că și la Salva, ca și în multe alte localități din țară, armatele hitleriste s-au lovit de acțiunea energică și hotărâtă a țăranilor români care, în cei patru ani de suferință îndurate în urma odiosului dictat de la Viena, au acumulat o ură cumplită împotriva cotropitorilor fasciști.

Țăranii din Salva iau hotărîrea de a salva podul de lemn de peste Sălăuța și celelalte obiective minate din comună. Bătrînul Onița Irimei, împreună cu fiul său, stătuseră mult timp ascunși în pădure de urgia hitleriștilor. La 12 octombrie 1944 observînd pregătirile subunităților cantonate în Salva, ei au coborît în sat, s-au dus la casa lui Nicolae Gaftone, care avea o armă automată primită de la un soldat român dezertor din armata hitleristă, și, împreună cu Chirilă Sas, au constituit prima grupă de acțiune. În noaptea de 13 spre 14 octombrie, grupa de acțiune formată din cei patru oameni au pornit spre riul Sălăuța pentru a ataca pe fasciștii de la pod. Dar o mașină militară ce venea dinspre Dej le-a schimbat planul. Într-o clipă, bătrînul Onița a intrat într-o casă, a luat o oglindă mare și punînd-o în fața farurilor mașinii, șoferul orbit de lumina reflectoarelor scapă controlul ei, dînd posibilitatea ca ceilalți trei să atace pe șofer făcîndu-l prizonier. Cu armamentul existent în mașină se înarmează. Apoi micul grup patriotic, căruia i s-au alăturat și alți cetățeni din comună, în noaptea aceea întunecoasă de toamnă, în satul cufundat în liniște, rînd pe rînd dezarmează grupuri de fasciști cantonați în diferite case, care sînt puși sub pază severă.

Cu rîndurile mult întărite, țăranii înarmați ajung în apropierea gării unde într-o casă cu cinci odăi dormeau duși peste 100 de militari. Postîndu-se cu armele gata de tras la ferestre, proprietarul casei (Mihai Butaciu) cu o grupă restrînsă a intrat în casă și a dezarmat pe fasciști. În aceeași curte au mai fost capturate două chesoane, unul cu o mitralieră, altul cu două puști mitraliere.

În felul acesta majoritatea fasciștilor au fost prinși. Restul, crezînd că în sat au intrat trupele române și sovietice, au fugit spre comuna Coșbuc.

Conștienți de faptul că alte subunități dușmane ar putea veni în ajutor celor dezarmați, și că vor incendia satul, s-a trecut la organizarea apărării comunei.

Cele două chesoane cu mitraliere și un tun capturat au fost duse la locul numit „Mocirla”, o poziție strategică ce domina drumul dinspre Năsăud, Dej și Coșbuc, unde s-a organizat poziția de luptă. O altă grupă de țărani înarmați au întărit o altă poziție la 3—4 km. în sus pe Valea Sălăuței. Primind știrea că dinspre comuna vecină, Coșbuc, se îndreaptă spre ei o coloană hitleristă, sătenii au deschis în direcția aceea un foc puternic de mitraliere. Crezând că asupra lor trag românii și sovieticii, hitleriștii și horthyștii au făcut calea întoarsă, fugind în panică.

A doua zi, 14 octombrie, la ora 11, cînd trupele sovietice au intrat în sat, au găsit în poziție de luptă pe vrednicii țărani ce-și eliberaseră cu propriile lor forțe comuna, dezarmînd aproape 200 de fasciști, salvînd de la distrugere clădirea gării, cîteva poduri și podețe de pe șosea și calea ferată, capturînd o însemnată cantitate de armament și muniție, și luînd de la hitleriști peste 1 000 de oi și 500 de vite cornute, jefuite de la locuitorii de pe Valea Someșului și Bîrgăului.<sup>22)</sup>

Mîndri de fapta lor, țărani din Salva au primit cu brațele deschise, în satul eliberat, pe ostașii sovietici.

În aceeași noapte de 13 spre 14 octombrie 1944, la auzul împușcăturilor ce veneau dinspre satul Salva, țărani din Coșbuc, pregătiți din timp, au acționat și ei împotriva cotropitorilor fasciști. Înarmați, au atacat ultimele detașamente hitleriste în retragere spre Telciu și Maramureș, care se pregăteau să arunce în aer locurile minate, printre care un pod de cale ferată și un dig de sprijin de pe marginea șoselei, aflat la capătul comunei dinspre Salva. Printre primii care au acționat, au fost Gheorghe Ștefan, Leon Miron, Alexandru Gavrilă, Iosif Cotuț, Alexa Cracău. Hotărîți să atace santinela de la punctul minat, aceștia au luat două lăzi cu grenade și, apropiindu-se de locul acțiunii, au început să arunce grenade pe șosea. Santinela a fugit în sat stîrnind panică în rîndul trupelor hitleriste cantonate acolo care au părăsit în mare grabă locul.

Un alt grup de cetățeni din comună, unii mai tineri sau elevi de liceu, printre care Ion Cihorean, Ion Pavelea, Nicolae Cira, Cira Vasile, Dumitru Petri, Arel Petri, Ion Coșbuc, au atacat, în partea comunei dinspre Telciu, un detașament hitlerist de distrugere, și o grupă de hitleriști care duceau o cireadă de vite și o turmă de oi. Surprinși, hitleriștii s-au retras, părăsind armamentul și diverse bunuri materiale.

---

22. România în războiul antihitlerist, p. 265—266 ; **Gheorghe I. Bodea**, Cînd cei din Salva și Coșbuc au pus mina pe arme. În „Tribuna”, seria nouă, an XI, nr. 39 (556) din 28 septembrie 1967, p. 0 ; **Chirilă Sas**, Luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub jugul fascist — Salva, În Analele I.I.P., nr. 5/1964, p. 135—139 ; **Col. C. Nicolae**, lt. col. **A. Lăpășteanu**, **V. Bîrză**, Episoade eroice din timpul desfășurării insurrecției armate și a luptei pentru eliberarea patriei (23 august—25 octombrie 1944), În Analele I.I.P., nr. 4/1962, p. 51—52.

Într-un timp scurt, datorită curajului și spiritului de luptă țăranii din Coșbuc și-au eliberat comuna, alungând pe fasciști și salvând de la distrugere 5 poduri și podețe de cale ferată și rutiere (dintre care două poduri mari de câte 50 m. lungime), clădirile principale din sat și rețeaua telefonică.<sup>23)</sup>

Prin acțiunea lor energetică, plină de curaj, locuitorii din Urmeniș, Sopteriu, Visuia, Coșbuc și Salva și-au adus o contribuție însemnată la lupta împotriva armatelor fasciste, pentru eliberarea județului.

Participarea populației din satele județului Bistrița-Năsăud, alături de întreaga țară, la lupta cu arma în mână împotriva ocupanților dovedește caracterul larg, de masă, al insurecției naționale și al războiului antihitlerist, evidențiază clarviziunea și justetea politicii Partidului Comunist Român, care a organizat, mobilizat și condus lupta antifascistă a maselor populare pentru libertate națională și progres social.

Armata română, alături de armata sovietică, a alungat prin lupte grele, la 25 octombrie 1944, trupele germano-hortlyste din Transilvania, eliberând întregul teritoriu al patriei, și a luat parte activă la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, luptând cu eroism pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste.

O contribuție însemnată la eliberarea întregului teritoriu al patriei și la eliberarea altor popoare și-au adus-o și locuitorii județului Bistrița-Năsăud, plătind grele jertfe de sînge. Așa, de pildă, în unitățile armatei române angajate în luptele împotriva trupelor fasciste se aflau peste 1 700 de militari, dintre care 170 de ofițeri. Erau la datorie, în luptele împotriva armatelor fasciste, 374 de militari din Bistrița, 83 din Năsăud, 56 din Ciceu-Giurgești, 35 din Prundu-Bîrgăului, 34 din Miceștii de Cîmpie, din Mocod, Feldru, Telciu și din alte localități.<sup>24)</sup> Mulți au luptat pentru eliberarea Transilvaniei sau a altor popoare. În acest sens putem aminti : soldatul Andrei C. Ilieș, din Prundu Bîrgăului, care a participat la luptele de la Cîmpia Turzii, Cluj, Tokay și Banská Bystrica în Munții Tatra;<sup>25)</sup> soldatul fruntaș Luca Doblea, muncitor la fabrica de cherestea din Bistrița Bîrgăului, a luptat la Budapesta și în munții Tatra, în cadrul Regimentului 2 din Divizia „Tudor Vladimirescu”, iar Alexandru Berbecar, din Miceștii de Cîmpie, a participat la

23. Ibidem. A se vedea : Ștefan Gheorghe. Luptele pentru desăvîrșirea eliberării României de sub jugul fascist — acțiunea de la Coșbuc. În Analele I.I.P., nr. 5/1964, p. 139—140 ; Septimiu Pop și Valer Cîmpeanu, Tineretul — prezentă activă în viața județului. În Județul Bistrița-Năsăud pe coordonatele sfertului de veac de la proclamarea Republicii. culegere de studii și articole. 1972, p. 56.

24. Arhiva centrului militar Bistrița-Năsăud, Registre de evidență ale combatanților, vol. I și II. Datele privitoare la numărul combatanților participanți la războiul antihitlerist sînt incomplete. Numărul participanților a fost mai mare de 1700.

25. Ibidem, vol. I, p. 150.

luptele de la Tg. Mureș, Luduș, Aiud și în munții Tatra. în cadrul Regimentului 92 infanterie.<sup>26)</sup>

Dintre ofițeri se afla la datorie, plecat ca voluntar, și căpitanul George Scridon, care în repetate rânduri a declarat în scris (la 12 septembrie 1942, 1 septembrie 1943 și 8 august 1944) că nu înțelege să intre în foc împotriva armatelor sovietice, și că se rezervă „ca refugiat din Ardealul cedat (. . .) pentru a fi întrebuințat împotriva inamicului dinspre nord-vest, spre a contribui personal la dezrobirea gliei pe care ne-am născut și la eliberarea granițelor și fraților subjugăți“.<sup>27)</sup> Pentru această atitudine a executat pedepse și a suferit numeroase persecuții.

Mulți dintre soldații și ofițerii din județ au luptat cu deosebită abnegație, cu eroism și curaj, fiind citați în ordinele de zi ale Armatei Române.

În cadrul operației Armatei a 4-a române de la Roznova din ianuarie 1945 s-a distins căpitanul George Scridon. În dimineața zilei de 12 ianuarie 1945 pentru cucerirea cotei 555 din platoul masivului Silikă Planina s-a remarcat Batalionul I din Regimentul 92 infanterie, care într-o singură zi a spart taluzurile a opt contraatacuri dușmane, menținând înălțimea dominantă, deschizătoare a drumului pentru viitoarea înaintare pe urmele inamicului hăituit. În vijelia înfruntării a fost secerat de focul vrăjmaș comandantul George Scridon. Relevând fapta sa de arme și trecutul său de combatant, un ziar ostășesc nota : „. . . a luat parte cu unitatea sa numai în linia întâi în toate luptele date de Divizia 18 infanterie. . . s-a distins printr-un curaj deosebit pe care știa să-l transmită unității sale prin exemplul personal. A fost întotdeauna în mijlocul soldaților săi dragi, atît în vîltoarea luptei cît și în clipele de răgaz. . . din cauza rănii a încetat din viață în ziua de 13 ianuarie 1945 la ambulanța diviziei.“<sup>28)</sup>

După cum s-au desfășurat însă evenimentele, relatarea gazetei conținea o inexactitate : ofițerul nu a murit ; a fost crezut de toți mort. La fața locului sosește credinciosul său ostaș de ordonanță. Acesta și ofițerul își făgăduiseră reciproc că dacă unul din ei va cădea în bătălie, cel rămas în viață va face totul pentru a-l îngropa în glia patriei. Ostașul a ridicat ofițerul în spate și pe drum și-a dat seama că în comandantul său mai există pîlpîiri de viață. A urmat lupta medicilor de la spitale de campanie și din țară, și viața bravului ofițer a fost salvată.<sup>29)</sup>

26. Ibidem, vol. II, p. 50.

27. România în războiul antihitlerist, p. 31.

28. Ibidem, p. 381—382.

29. Ibidem, p. 382.

Trupele române au săvârșit în lupta împotriva armatelor fasciste nenumărate fapte de eroism, de masă și individual, generate de justetea cauzei pentru care luptau.

Alături de armatele operative — române și sovietice, de trupele corpului cehoslovac —, o contribuție importantă la lupta pentru zdrobirea forțelor hitleriste în Cehoslovacia a adus-o mișcarea de partizani. Împreună cu partizanii cehoslovaci au luptat și fiii ai popoarelor Uniunii Sovietice, și ai altor popoare, printre care și patrioții români.

Este cunoscut faptul că în timpul ocupației horthyste nu mai din județul Bistrița-Năsăud au fost duși la munci forțate, în minele, fabricile și pe pământurile unor mari proprietari din Ungaria și Germania aproape 30 000 de români.<sup>30)</sup> Așa de pildă, numai la începutul lunii august 1942 au fost duși din județ peste 600 de români, care au fost obligați să muncească la lucrări forestiere în mai multe localități din Württemberg printre care amintim : Sigmaringen, Ulm, Elingen, Iailfingen-Balingen, Leonberg-Stuttgart, Ravensburg, Treiburg, Baden, Schondorf etc.<sup>31)</sup>

La numai o săptămână după dezlănțuirea insurecției antifasciste, respectiv la începutul lunii septembrie 1944, înainte de începerea retragerii trupelor de ocupație de pe teritoriul Transilvaniei cotoprite, autoritățile horthyste „au mai ridicat cu forța români între 16 și 60 de ani, deportându-i în Ungaria. Numai din județul Năsăud au fost ridicați 2 000 de români“. În timpul deplasării, „deportații erau supuși celui mai barbar tratament : bolnavii erau lăsați în părăsire în plin cîmp, iar cei ce încercau să evadeze erau împușcați și spînzurați de stîlpi de telegraf.“<sup>32)</sup>

Aceste acțiuni teroriste constituiau ultimele zbateri ale regimului horthyst „de deznationalizare a Ardealului și maghiarizare a elementului românesc care nu a părăsit teritoriul, cu toate amenințările și teroarea.“<sup>33)</sup>

Condițiile grele de viață și muncă ale populației române deportate în Ungaria și Germania, înăsprirea acestora mai ales după actul de la 23 august 1944, au determinat pe mulți români să dezerteze, și ocolind șoselele, mergînd numai noaptea, să se reîntoarcă acasă, sau alții să se înroleze în cadrul diferitelor detașamente de partizani din Cehoslovacia.

Documentele menționează existența a 18 români în grupul de partizani „Kalinin“ ; 5 în grupul „Budionii“ ; în deta-

30. Dr. Ștefan Pop. O pagină de istorie. Viața județului Năsăud de la 13 octombrie 1944 la 13 martie 1945, Bistrița, 1947, p. 14.

31. Arhivele Statului Năsăud. Colecția de fotografii, pachet XV, nr. 554. Este vorba de o fotografie, făcută în Germania. Pe spatele fotografiei se menționează localitățile unde au fost repartizați cei 600 de români din județ.

32. Arhiva M.A.N.—M.St.M., dosarul 14/1940, nr. inv. 7635, f. 9.

33. Ibidem, f. 4. De asemenea la : Dr. Traian Bunesco. Lupta poporului român împotriva dictatului fascist de la Viena. Editura politică, București, 1971, p. 244.

șamentul „Jaok” ; 20 în detașamentul care a acționat în zona Klenovec.<sup>34)</sup> Printre românii care făceau parte din detașamentul de partizani din cadrul Unității militare 04025 sînt amintiți și trei din județ, și anume : Nașcu Aurel din Simio-nești, soldatul Polgar Ioan din Comlod, soldatul Suciu Iuliu din Telciu.

Nașcu Aurel făcea parte din compania de lucru 9047 un-gară, care lucra în Slovacia la Clenoh, și în ziua de 22 de-cembrie 1944 a dezertat, s-a refugiat în munți și acolo a in-trat în rindurile partizanilor.<sup>35)</sup>

Soldatul Polgar Ioan din Comlod a dezertat în regiunea Brezno, la 2 ianuarie 1945, trecînd la partizanii slovaci, iar soldatul Suciu Iuliu din Telciu care făcea parte din Coloana de aprovizionare nr. 6 din Ersekujvár, a dezertat în ziua de 25 decembrie 1944 la partizanii slovaci, în zona Brezno.<sup>36)</sup> (Anexa 1, fig. 5—6). Se mai aflau tot acolo și Nicolae Hoha (din Rebrișoara și Vasile Sfechiș din Domnești.<sup>37)</sup> Ei au parti-cipat la o serie de lupte în localitățile Cernivole, Brezno, Kle-novec și Tisovec pînă în data de 13 februarie 1945 cînd Regi-mentul 10 dorobanți a eliberat localitatea Klenovec și au fost predați acestei unități. (Anexa 2). La atacul asupra localității amintite mare a fost surpriza soldaților din Regiment cînd s-a strigat bun venit și în românește.<sup>38)</sup>

Într-o caracterizare de luptă dată unui număr de 13 par-tizani români printre care sînt amintiți Nașcu Aurel, Polgar Ioan și Suciu Iuliu din județ, comandantul detașamentului amintit a menționat că „s-au dovedit a fi disciplinați, cura-joși și neînfricați partizați”.<sup>39)</sup> (Anexa 3 ; fig. 7).

Populația cehoslovacă a arătat trupelor române senti-mente de adîncă prietenie, drept pentru care Guvernul Re-publicii Socialiste Cehoslovace a ridicat un monument la Zvo-len, în cinstea ostașilor români căzuți pentru eliberarea Ceho-slovaciei, și a decorat cu ordine și medalii numeroși soldați și partizani români.

Datorită curajului și vitejiei manifestat în cadrul detașa-mentului de partizani din Cehoslovacia, Aurel Nașcu a fost decorat cu Ordinul „Leul alb pentru victorie”, primind aceas-tă distincție la data de 29 august 1962, împreună cu alți 20—

34. Cf. România în războiul antihitlerist, p. 459—463.

35. Arhiva M.A.N.—M.St.M., dosarul nr. 4/185, f. 7.

36. Ibidem. f. 8.

37. Informație de la Aurel Nașcu, care a luptat în zona Klenovec.

38. România în războiul antihitlerist, p. 461—462.

39. Arhiva M.A.N.—M.St.M., dosarul 4/185, f. 12—13.

25 veterani de război la Ambasada R.S. Cehoslovacă din București.<sup>40)</sup>

„O luminoasă pagină de eroism și internaționalism proletar au înscris patrioții români care au luptat cu arma în mână în cadrul detașamentelor de partizani, al forțelor rezistenței antihitleriste pe teritoriul Uniunii Sovietice, al Jugosla viei, Cehoslovaciei și a altor țări.”<sup>41)</sup>

Situația economică a județului după alungarea armatelor hitleriste și horthyste, ca de altfel a întregii țări, era precară, fiind deosebit de greu lovită ca urmare a jafului și distrugerilor săvârșite de Germania hitleristă și a participării țării la criminalul război antisovietic.

În retragerea lor trupele hitleriste au jefuit și distrus, cu concursul armatelor horthyste, fabrici și uzine, poduri și șosele de interes național și județean; în sate și orașe au fost distruse diferite ateliere și diverse imobile ale instituțiilor publice și particulare. De asemenea, au distrus fără milă căile ferate din județ. Astfel, pe artera Dej—Beclean—Sărățel au fost distruse 49,9 km. lungime cale ferată, 34 linii stații, 12 buc. linii triaj, 60 de poduri și 8 localuri de gări și magazii; pe artera Beclean—Iva Mică—Rodna au fost distruse 68,5 km. lungime cale ferată, 40 buc. linii stații, 4 buc. linii triaj, 9 poduri și podețe și 2 localuri de gări și magazii; pe artera Sărățel—Bistrița Birgăului au fost distruse 50,2 km. lungime cale ferată, 28 buc. linii stații, 3 poduri și podețe și un local de gară.<sup>42)</sup> În ura lor turbată, fasciștii germani n-au cruțat nici tunelurile și viaductele. Existente în județ pe trei artere de circulație, tunelurile și viaductele distruse formau obstacole greu de învins pentru restabilirea liniei în timpul cel mai scurt, în scopul asigurării unei rapide mobilități a trupelor și aprovizionării lor cu cele necesare. Au fost distruse complet tunelul mic și mare de pe linia Deda—Sărățel, tunelul de la Sîngeorz-Băi și tunelurile și viaductele de pe linia Ilva Mică—Vatra Dornei.

Liniile telefonice au fost distruse în lungime de peste 400 km.<sup>43)</sup>

Situația din agricultura județului era și mai grea, din cauză că au fost ridicate forțat de hitleriști și horthyști în retragere mii de capete de vite, cereale, tot felul de bunuri materiale, precum și oameni duși la lucru cu forța în Ungaria

40. Aurel Nașcu, Amintiri despre cel de al doilea război mondial, (manuscris). Este demn de amintit că la Ambasada R.S. Cehoslovacă Aurel Nașcu s-a întâlnit cu un fost locotenent din unitatea de partizani, Vrandijek Vorak, care avea acum gradul de colonel și îndeplinea funcția de atașat militar. Întâlnirea a fost deosebit de cordială.

41. Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, Editura politică, București, 1970, vol. IV, p. 377.

42. Arhiva Direcției Regionale C.F.R. Cluj, Serviciul L, dosar cuprinzând din distrugerile la C.F.R., nr. 1/1944, f. 1—8.

43. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 31.

și Germania, iar lucrările de toamnă și primăvară nu se puteau executa la timp din lipsă de semințe, unelte și brațe de muncă.

Pentru a ne da seama de amploarea jafului hitlerist menținem că în perioada 10 septembrie—13 octombrie 1944 prin orașul Năsăud au trecut, minate de soldați din armata hitleristă și horthystă, peste 20 de cirezi de vite mari totalizând circa 3 500 capete și 24 turme de oi cu peste 14 000 de capete, luate de la populația din Valea Someșului și Birgăului sau chiar din Bucovina.<sup>44)</sup> În caietul de însemnări zilnice a prof. Iuliu Moisil găsim notat lapidar : „... 18 septembrie horthyștii duc o turmă de oi — peste 1 000 capete — probabil din muntele Cucureasa de-a iluanilor mari și mici:<sup>45)</sup> iar la 12 octombrie „... trec în goană retregindu-se german și horthyști ducînd cu ei cirezi de oi circa 6 000 și de vite duse din Bucovina și Valea Birgăului.”<sup>46)</sup> Cît privește proveniența acestor animale este menționată foarte clar : „S-au luat și se iau mereu de la țărani români din toate satele tot felul de animale : vaci, boi, viței, oi, miei, porci, cai, păsări de către hitleriști și horthyști fără a le plăti.”<sup>47)</sup>

Mai mult, pentru a se putea retrage mai repede trupele horthyste și hitleriste au impușcat, în două localități, la Telciu și Pintic (Slătinița — n.a.) cîte o cireadă de vite mari, pe care le-au îngropat, pentru a nu rămîne în mîinile locuitorilor români.<sup>48)</sup>

Situația din agricultură s-a agravat și mai mult în lunile august și septembrie prin rechiziționarea forțată de la populație a animalelor de tracțiune și concentrarea masivă în detașamente de muncă a țăranilor. „Nu este destul că s-au luat de la țărani vaci, boi, oi, porci, etc. cu sutele și miile — se menționează în însemnările amintite — acum se iau și cai, așa că oamenii nu-și mai pot aduna roadele de la cîmp, nici lemne de foc și alte bunuri. Asemenea se concentrează și țăranii mai bătrîni și munca cîmpului : finaț, otava nu se mai poate aduna. Mizeria crește mereu.”<sup>49)</sup>

La cele arătate se adaugă și sabotajul elementelor reacționare care urmăreau să împiedice reluarea producției în fabrici prin închiderea parțială sau degradarea utilajului, ascunderea unor mărfuri și vînzarea lor la preț de speulă, fie prin alte metode. Se impuneau măsuri urgente și concrete care să ducă la îmbunătățirea cel puțin parțială a situației economice a județului.

44. Arh. Stat. Năsăud, Fond Muzeul năsăudean, pachet I, dosar 9, f. 32—54.

45. Loc. cit., f. 35.

46. Loc. cit., f. 51.

47. Loc. cit., f. 38.

48. Loc. cit., f. 55.

49. Loc. cit., f. 41.

În aceste condiții complexe s-a desfășurat lupta revoluționară de masă, care a dus la afirmarea tot mai puternică, pe arena vieții sociale și politice, a clasei muncitoare, a țărânimii și a altor categorii sociale, sub conducerea Partidului Comunist Român.

În județ, ca de altfel în întreg nordul Transilvaniei, procesul de organizare a maselor a început imediat după alungarea trupelor hitleriste și horthyste. Caracterizînd acest proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Îeșind din ilegalitate, partidul nostru și-a reorganizat întreaga activitate, reușind să-și constituie în scurt timp organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și sate, în toate județele.”<sup>50)</sup>

În cadrul acestui proces de organizare a avut loc la începutul lunii noiembrie 1944 constituirea Comitetului județean P.C.R. Bistrița-Năsăud.<sup>51)</sup> Munca de organizare a partidului a fost împletită cu o largă activitate politică de masă, cu puternice acțiuni și demonstrații desfășurate la Bistrița, Năsăud, Beclean, Rodna la care au participat oameni ai muncii, tineret și femei, membrii ai diferitelor organizații de masă, conduse de partidul comunist.

În iureșul frământărilor social-politice, de creștere a luptei maselor, s-a format și organizat în noiembrie 1944, sub îndrumarea Comitetului județean al Partidului Comunist Român, Consiliul județean al Frontului Național Democrat, care cuprinde toate partidele și organizațiile de masă interesate în progresul țării.<sup>52)</sup> Platforma F.N.D., dezbătută în adunări populare pe comune și localități, în întreprinderi și instituții, acceptată ca program de acțiune imediată de către marea majoritate a populației județului, înscrisa ca obiective fundamentale de acțiune sprijinirea frontului antihitlerist, refacerea economiei distruse de război, democratizarea vieții politice, exproprierea moșierilor și improprietărea țăranilor, înfăptuirea unui complex de măsuri care să dea satisfacție maselor celor mai largi de la orașe și sate.

Exprimînd punctul de vedere al forțelor revoluționare, proiectul de platformă al Frontului Național Democrat, elaborat de Comitetul Central al Partidului Comunist Român arăta că „se impune mobilizarea tuturor puterilor poporului și a tuturor resurselor materiale ale țării, pentru a da tot ajutorul trupelor sovietice și celor române în lupta lor comună împotriva Germaniei hitleriste.”<sup>53)</sup>

50. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, Editura politică, București, 1970, vol. IV, p. 377.

51. Arh. Comit. jud. P.C.R. Cluj, Fondul 4, dosar 620, f. 1.

52. Loc. cit., fondul 4, dosar 620, f. 2.

53. „Scinteia” din 26 septembrie 1944.

În cuvîntul său, Lucrețiu Pătrășcanu, Președinte al Partidului Comunist și ministru de stat, cu ocazia eliberării Clujului atrăgea atenția că lupta împotriva dușmanilor interni să fie necruțătoare. „Scoateți-i de oriunde se ascund, în palate sau hrube. Sînt dușmanii neamului românesc. Partidu Comunist vă cheamă la luptă împotriva hitleriștilor dinafară și dinăuntru. Susțineți prin toate mijloacele armatele eliberatoare sovietice și române.”<sup>54)</sup>

Desfășurînd o susținută muncă politică și organizatorică de orientare a maselor populare în direcțiile hotărîtoare ale dezvoltării procesului revoluționar, Comitetul județean de partid și-a concentrat în același timp atenția în direcția sprijinirii frontului antifascist sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Un accent deosebit s-a pus în scopul asigurării procesului de producție în întreprinderile județului, mai ales la fabricile de cherestea aparținînd societății cooperative „Regna”, pe asigurarea transportului spre front, cît și a transportului necesar desfășurării normale a producției industriale și aprovizionarea populației, strîngerea recoltelor de pe cîmp și grăbirea însămînțărilor de toamnă, aprovizionarea frontului antihitlerist, redeschiderea școlilor și a lăcașurilor de cultură, îndeplinirea obligațiilor asumate prin convenția de armistițiu cu Națiunile Unite din septembrie 1944.

La apelurile Comitetului județean de partid, a prefecturii democratice prin care se cerea cetățenilor să depună eforturi pentru refacerea distrugerilor de război, „să facem să dispară urmele trecutului și o nouă viață socială să se instauraze pe meleagurile străbune”,<sup>55)</sup> au răspuns mii de oameni din județ.

La chemarea partidului, muncitorimea ceferistă din județ și-a asumat una din cele mai grele sarcini — refacerea grabnică a căilor ferate și a podurilor distruse. Această sarcină se transformă într-o voință hotărîită, unică a tuturor muncitorilor ceferiști, asigurînd conducerea partidului că „noi răspundem cu fermitate la îndeplinirea acestei sarcini, luîndu-ne angajamentul de a depune toate eforturile noastre, de a ne face pe deplin datoria, pentru a reface căile ferate în cel mai scurt timp posibil”.<sup>56)</sup>

Întreaga rețea a căilor ferate din județ s-a transformat într-un imens șantier, în care mii de oameni ai muncii, mulți tineri muncitori sau elevi, în frunte cu ceferiștii, sub îndrumarea organizațiilor de partid au trecut nemijlocit la refacerea căilor ferate. Cu tîrnăcoape și lopeți, muncitori de diferi-

54. „Ardealul,” an IV, nr. 43, din 15—22 octombrie 1944.

55. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 17.

56. „Lupta C.F.R.” nr. 1 din 16 noiembrie 1944.

te naționalității, în lupta lor înfrățită pentru sprijinirea frontului antihitlerist, au lucrat săptămîni de-a rîndul, de multe ori fără mîncare suficientă, fără plată, lipsiți de îmbrăcăminte necesară, la refacerea liniilor ferate.<sup>57)</sup> Datorită elanului în muncă, a spiritului de inițiativă a muncitorilor, toate lucrările programate avansau vertiginos, fiind executate înainte de termen.

În urma acestei munci, efectuată în luni de zile, în condiții extrem de grele, au fost reconstruite principalele artere de cale ferată din județ. Astfel, pînă la 15 decembrie 1944 s-a refăcut complet artera Dej—Beclean—Sărățel și dată în folosință, fiind refăcute podurile de la Beclean și Coldău (Fig. 8); la aceeași dată a fost dată în exploatare, cu întreaga capacitate, linia ferată Sărățel—Bistrița Birgăului. La 16 decembrie a fost dată în folosință linia Beclean—Ilva Mică—Rodna. Se lucra intens pentru a putea fi dată în exploatare linia ferată Ilva Mică—Vatra Dornei, care va fi terminată în aprilie-mai 1945.

La chemarea Partidului Comunist Român, „Totul pentru front, totul pentru victorie”, țărănimea muncitoare, care prin grija partidului a primit pămînt, participă cu sutele la munca patriotică de refacere a podurilor, șoselelor și liniilor de cale ferată distruse. Mulți tineri U.T.C.-iști, muncitori, țărani și elevi, au muncit cu sîrguință pentru refacerea șoselelor și repararea provizorie sau definitivă a 37 de poduri, cum sînt cele de la Bistrița, Năsăud, Ilva Mică, Feldru, Beclean, Josenii Birgăului, Șieu, etc., în lungime totală de 947 m.<sup>58)</sup>

Cu muncă, cu jertfe, cu lipsuri materiale o echipă de muncitori au refăcut în toiu iernii, pe ger năpraznic, 376 km. de rețea telefonică, restabilind legătura în județ și cu județele învecinate.<sup>59)</sup> Redeschiderea Oficiului județean P.T.T. a constituit un eveniment de mare însemnătate, care a facilitat răspîndirea în județ a ziarelor democratice „Scinteia”, „Adevărul Ardealului”, organe ale Partidului Comunist Român, „Plugarii”, organ al Frontului plugarilor pentru regionala Cluj.

În ciuda unor lipsuri și greutate economice copleșitoare, muncitorii, țăranii, intelectualii, mobilizați de organizațiile de partid și comitetele sindicale de întreprindere, au reușit, cu prețul unor eforturi deosebite, să repună în funcțiune fabricile și uzinele din județ și să asigure continuitatea procesului de producție și creșterea producției. Rînd pe rînd au fost reparate și puse în funcțiune fabricile de cherestea de la

57. „Lupta C.F.R.” nr. 25 din 6 mai 1945.

58. Arh. Consiliului popular județean Cluj, dosar Inspectoratul general administrativ. Circumscripția a III-a. Prefectura județului Năsăud, nr. 14.749 din 28 octombrie 1945. p. 1—2 : Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 31.

59. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 31.

Ilva Mică, Fiad, Prundu Birgăului, Lunca Ilvei și Bistricioara (Bistrița Birgăului — n.n.). Evidențiind eforturile maselor populare din județ în aceste luni deosebit de grele, „Adevărul Ardealului” din 11—18 iulie 1945 menționa : „Tovarășii din județul Năsăud înțelegând necesitățile și imperativele vremilor de astăzi au pornit la lupta de reorganizare economică care reprezintă o problemă de o importanță covârșitoare. . . La uzina Bistricioara, încă din primele momente ale eliberării s-a înjghebat o acțiune, din inițiativa celulei de partid, pentru repararea mașinilor distruse de incendiul provocat de armatele hitleriste. Prin munca și abnegația tovarășilor, aceasta uzină forestieră a fost reclădită și pusă în stare de funcționare într-un interval de mai puțin de-o lună.”<sup>60)</sup> Printr-un efort colectiv al muncitorilor mai vîrstnici dar și a celor mai tineri, au fost puse în funcțiune, la cele șapte fabrici de cherestea ale Societății Cooperatiste „Regna”, un număr de 19 gateri, distruse în timpul războiului, asigurîndu-se astfel producția normală de circa 25 mc. de fiecare gater pe zi.<sup>61)</sup>

Comitetul județean de partid a acordat o atenție deosebită țărănimii, în scopul realizării alianței muncitorești-țărănești, și a participării ei la efortul general de sprijinire a frontului antihitlerist și refacerea economică a județului. Prioritatea grijii comunistilor și a organelor județene, au fost inventariate și lăsate în folosință provizorie a celor 6 000 de țărani aproape 15 000 ha de pămînt arabil, de finețe și pășune, pe care ei le-au ocupat încă de prin luna august 1944<sup>62)</sup> Ca urmare, apelurile Comitetului județean de partid și a Prefecturii județului găsesc o rezonanță puternică în rîndurile țărănimii. În apelul din 27 ianuarie 1945 se spunea : „. . . Războiul continuă, frontul a fost împins pe teritoriul german și deci se apropie de sfîrșit. Dar pentru ca el să poată fi terminat în cît mai scurt timp. . . trebuie ca noi, cei care sîntem în dosul frontului, să-l sprijinim cu tot ce avem și cu tot ce au nevoie ca, alimente, îmbrăcăminte și altele, armatele sovieto-române de pe front. . . Soldații își sacrifică viața și singele lor pe front pentru zdrobirea dușmanului comun, iar noi să dovedim prin muncă, disciplină și înțelegerea noastră, că sîntem cu totul alături de ei în această luptă. . .”<sup>63)</sup>

Înțelegînd să răspundă cu tot elanul și devotamentul chemării Comitetului județean de partid, țărănimea a trecut la stringerea recoltelor, efectuarea însămînțărilor pe suprafețe cît mai mari, înfăptuirea reformei agrare. Așa, de pildă, țăra-

60. „Adevărul Ardealului” din 13—18 iulie 1945.

61. „Lupta Ardealului”, an III, nr. 161 din 27 februarie 1947, p. 2.

62. „Ercul”, an III, nr. 112 din 21 februarie 1970, p. 6.

63. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. CXII.

nii muncitori și tinerii uteciști din Dumitra, Cepar, Livezile, Frislop, Lechința, Vișoara și din alte localități, participă la stringerea recoltelor de pe terenurile absentiştilor și le însămințează. Tinerii uteciști, din Dumitra au luat măsuri să asigure sămînța de grîu de primăvară pentru cei care nu aveau.<sup>64)</sup> Acțiunile țărănimii de la sate au fost susținute de tinerii comuniști din fabrici, ateliere, de elevii de la Liceele din județ, care au plecat voluntari la sate, pentru ca alături de țărani să ducă la bun sfîrșit campania de stringere a recoltei și de însămințări, pecetluind alianța muncitorească-țărănească, înfăptuind cerințele ca „nici un petec de pămînt să nu rămînă neînsămînțat.”<sup>65)</sup>

Manifestînd un înalt eroism, similar în substanța sa cu cel al ostașilor de pe front, muncind cu dragoste și pasiune, înfruntînd foametea și uneltirile reacțiunii, oamenii muncii din județ, alături de întregul popor, au sprijinit frontul anti-hitlerist cu tot ceea ce ei au avut mai bun, au sprijinit cauza luptei antifasciste în care națiunea română a văzut propria ei cauză. Pe lîngă jertfa de sînge dată de populația județului în luptele împotriva armatelor fasciste, efortul locuitorilor se materializează în cele 142 vagoane cu diferite produse trimise pe front și prin numeroase vite sacrificate, transportate cu carele cu boi din toate colțurile județului spre locurile indicate pentru a fi trimise pe front. De asemenea s-a recoltat și predat, conform articolului 7 din Convenția de armistițiu Comisiei aliate de control o cantitate de 86 vagoane cereale, o jumătate de vagon plante oleaginoase, 45 vagoane de furaje, 7,5 vagoane zarzavaturi, 3 vagoane vin și peste 3 570 vite mari.<sup>66)</sup> În același timp din inventarul viu de animale mari existent în județ s-au dat 8 900 capete vite cornute pentru armata sovietică.<sup>67)</sup>

În acest fel, masele populare din județ, sub conducerea Comitetului județean de partid, alături de întregul popor, au dat dovadă de înalt patriotism în participarea și sprijinirea războiului antihitlerist.

Instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului democrat condus de eminentul om de stat dr. Petru Groza, a însemnat pentru oamenii muncii din județ un puternic imbold în muncă și lupta lor pentru înfăptuirea programului elaborat de Frontul național democratic. Și după această dată în fruntea luptei pentru ridicarea producției, atît de necesară în sprijinirea

64. Arh. Comit. jud. P.C.R. Cluj, fondul 4, dosar 620, f. 4.

65. „Adevărul Ardealului”, an I, nr. 6 din 12 aprilie 1945, p. 1.

66. Dr. Ștefan Pop, O pagină de istorie, p. 36.

67. Ibidem, p. 41.

frontului antihitlerist, pentru redresarea culturală a județului,<sup>68</sup>) au stat muncitorii, țăranii, intelectualii — învățătorii și profesorii — și alte categorii de oameni ai muncii.

Infrângerea armatelor hitleriste și capitularea necondiționată a Germaniei hitleriste la 9 mai 1945, a constituit pentru oamenii muncii din județ, ca și pentru cei din restul țării, o adevărată zi de sărbătoare. La Bistrița și la Năsăud străzile erau pline de coloane ale oamenilor muncii, de soldați, care-și manifestau bucuria înfringerii Germaniei hitleriste, terminării războiului.

Vestea capitulării Germaniei hitleriste a străbătut ca furtiga satele și comunele județului. Înfrățiți în lupta comună împotriva fascismului și reacțiunii interne, pentru instaurarea unui guvern democrat, țăranii români și maghiari și-au manifestat în mod entuziast bucuria terminării războiului și încrederea într-o pace durabilă.

Oamenii muncii din județul Bistrița-Năsăud, încadrați în formațiuni de luptă patriotice, luptând cu arma în mână alături de armata română pentru victoria insurecției naționale, alături de armata sovietică pentru eliberarea țării de sub fascism, prin eforturile economice făcute pentru sprijinirea frontului și-au adus o contribuție de seamă, alături de întregul popor, la zdrobirea fascismului.

În cele trei decenii care au trecut de la evenimentul epocal din August 1944, urmînd cu devotament cuvîntul și politica partidului, poporul muncitor a schimbat radical chipul județului, al întregii țări. Conducut de partidul comunist, poporul român a parcurs o întreagă epocă istorică — de la orînduirea bazată pe exploatare și asuprire din trecut, la orînduirea nouă, socialistă, în care, liber și stăpîn pe soarta sa, își făurește în mod conștient propria-i istorie; de la vechea Românie burghezo-moșierească, slab dezvoltată, cu o economie preponderent agrară, dependentă de marile trusturi monopoliste — la România de astăzi, cu o economie dinamică, o industrie și o agricultură în plin proces de dezvoltare și modernizare, cu un nivel de viață și civilizație materială și spirituală tot mai ridicat. Azi, România se înalță între popoarele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrînd prin fapte și împliniri forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale, aducîndu-și întreaga contribuție la demonstrarea superiorității socialismului, la creșterea puterii de atracție a ideilor socialismului asupra conștiinței popoarelor.

68. **Septimiu Pop**, Din istoricul învățămîntului în județul Bistrița-Năsăud. În „File de istorie”, culegere de studii, articole și comunicări, Bistrița, 1971, p. 218-222

Aniversînd acest important eveniment din istoria națiunii noastre, întregul popor român, clasa muncitoare, țărâniimea, intelectualitatea și alte pături sociale din județ, români, maghiari și germani, întîmpină cu îndreptățită mîndrie cea de-al XI-lea Congres al partidului, care va elabora programul dezvoltării într-o nouă etapă a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii treptate la construcția societății comuniste pe pămîntul României.

Anexa nr. 1

Nr. 3060

1945 februarie 15

Delegatul M.St.M. S. II-a

Către

COMANDANTUL M.U. ANTONIUS

Secția II-a

*La ordinul Dvs. nr. 265.329 din 14 februarie 1945,*

*Am onoare a raporta că am cercetat pe cei 13 tineri români cari au activat ca partizani, pe lingă partizanii Slovaci, constatînd următoarele :*

*1. Toți 13 sînt de origine etnică română originari din teritoriul cedat. Ei au activat la diferite companii de lucru și alte unități militare ungare de unde au dezertat și s-au înrolat în formațiunile de partizani Slovaci așa după cum urmează :*

- 2. Dan Ioan din comuna Păniceni, jud. Cluj*
- Dină Grigore comuna Păniceni, jud. Cluj*
- Balba Ioan din comuna Ciucea, jud. Cluj*
- Nașcu Aurel din comuna Simionești, jud. Năsăud*
- Avram Octavian și Dumitru Vasile, din comuna Valea Drăganului, jud. Cluj.*

*Toti 6 fac parte din compania de lucru 9047 ungare. Această companie a lucrat în regiunea Putnok, vest-Miskolc pînă cînd a fost retrasă în Slovacia la Clenoh.*

*În ziua de 22 decembrie 1944 soldații de mai sus au dezertat de la compania lor de lucru și s-au refugiat în munți cu gîndul de a aștepta trecerea frontului și a se prezenta trupelor române. Au făcut aceasta mai mult pentru împlinire*

că nu au vrut să se ducă în Germania, auzind că compania lor de lucru va fi dusă acolo.

Umblind prin munți au fost găsiți de partizanii Slovaci cari le-au făcut propunerea să intre în rîndurile lor, cu condițiunea că după trecerea frontului să fie lăsați la vetrele lor. Pentru a avea cu ce trăi soldații au primit.

3. Tinerii de mai jos :

Bărnăț Ioan din comuna Surduc, jud. Sălaj,

Cozmuța Ioan din comuna Preluca Nouă, jud. Satu Mare,

Florin Mihai

I d e m,

Dirlea Gavril comuna Seini, jud. Satu Mare, face parte din compania de lucru 9922 ungară care a lucrat ultima dată în regiunea Rimasz-Ombat. Au dezertat de la companie la 25 decembrie 1944 fugind în munții Slovaci unde au avut aceeași soartă ca și camarizii lor de la punctul de mai sus.

4. Soldatul Polgar Ioan din comuna Comlod, județul Mureș (azi Bistrița-Năsăud — n.n.), face parte din Batalionul 10 Transmisiuni din Miercurea Ciuc. S-a retras cu batalionul pînă în regiunea Brezno unde auzind că batalionul va fi dus în Germania a dezertat de la batalion la 2 ianuarie 1945. A ajuns în rîndurile partizanilor slovaci ca și camarazii lui de la punctele de mai sus.

5. Soldatul Suciu Iuliu din comuna Telciu, județul Năsăud, face parte din Coloana de aprovizionare nr. 6 din Ersekujvár. Cu această unitate se afla în luna decembrie 1944 în regiunea Brezno, cînd a auzit că, coloana va fi dusă în Germania. Nevoind să plece în Germania a dezertat de la unitate la 25 decembrie 1944 fugind la partizanii slovaci.

6. Tînărul Sveciș Vasile din comuna Chiuești, județul Someș, face parte din compania de lucru 9232 care a lucrat la Losoc. El a dezertat de la această unitate la 10 decembrie 1944 fugind la partizanii slovaci.

7. Soldații declară că partizanii i-au înglobat într-o grupare de partizani denumită „Rákosi Csoport nr. 011” care era folosită numai la munci. Gruparea are o denumire ungiurească pe motivul că îngloba peste 100 unguri. Această grupare avea sediul în regiunea Lom, Szkla, Otília. După ce frontul a trecut peste această regiune partizanii unguri au fost lăsați la vetrele lor, iar cei 13 români aduși la Tiszola la data de 13 februarie 1945.

Ei declară că fiind rău echipați și majoritatea cu efecte civile de acasă, au primit majoritatea efectelor ce sînt pe ei de la partizani.

Avînd în vedere că acești români lipsesc de la vetrele lor de mai bine de doi ani, sîntem de părere ca ei să fie lăsați acasă în teritoriul cedat, iar pentru a putea călători să fie prevăzuți cu ordine de serviciu eliberate de Pretoratul Armatei IV-a pentru a nu fi arestați pe drum.

p. DELEGATUL M.St.M. S.II-a  
Lt. colonel  
C. Dăncilă

Arhiva M.A.N. — M.St.M., dosarul 4/185. f. 7—8.

Anexa nr. 2

### Caracteristică de luptă

Pentru 13 (treisprezece) partizani din gruparea Detașamentelor de partizani „Hrușcev” Unitatea militar. 04025

Pentru timpul cît s-au găsit în grupare, de la 1 XII 944 tovarășii : Dan Ioan, Dumitraș Vasile, Suciul Iuliu, Aram Octavian, Florian Mihai, Cosmuța Ioan, Bolba Ioan, Dîrlea Gavrilă, Svecheș Vasile, Nașcu Aurel, Polgar Ioan, Bărnăț Ioan, Dinea Gregor, s-au dovedit a fi disciplinați, curajoși și neînfricați partizani.

Au luat parte de două ori în luptele cu germanii cotropitori.

Comandantul Detașamentului (ss) Indescifrabil

Comisarul detașamentului (ss) Indescifrabil

Șeful Comandamentului (ss) Indescifrabil

Semnătura Comandanmentului Comisarului, Șefului Comand. confirmată de Șef. Comand. Grupării Detaș. partizani „Hrușcev”

(ss) Indescifrabil

Arhiva M.A.N. — M. St. M., dosarul 4/185, f. 9.

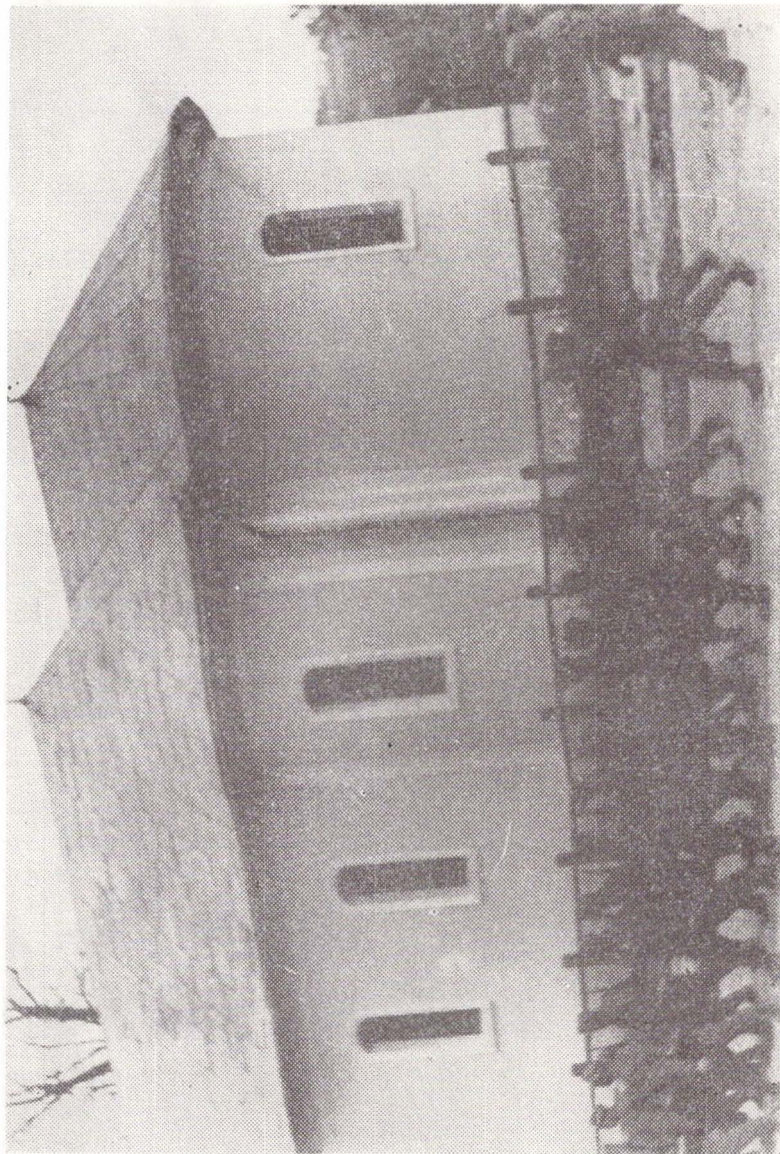
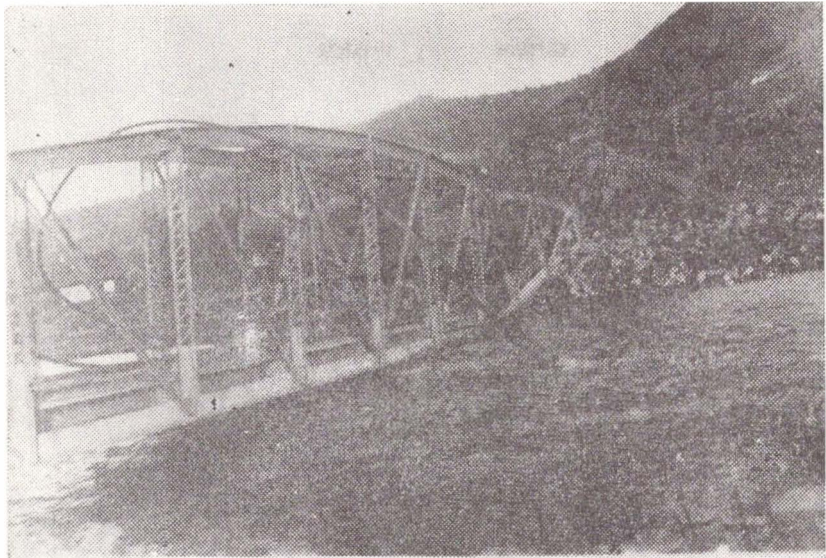


Foto. 1. Trupe hilleriste în retragere trecând prin comuna Feldru.



*Foto 2. Soldați hâlerişti și hartişti mînînd o cireadă de vite jefuite din satele de pe Valea Someșului.*



*Foto. 3. Podul de cale ferată de la Feldru distrus de armatele hitleriste în retragere.*

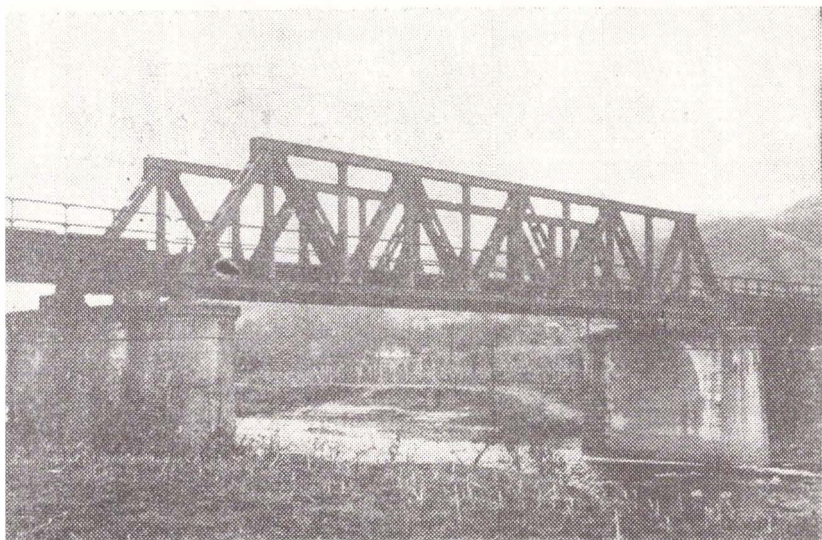


*Foto. 4. Podul rutier de la Feldru distrus de armatele hitleriste și hortiste în retragere.*









*Foto 8. Podul de cale ferată de la Beclean, refăcut pînă la 15 decembrie 1944.*